

Ριτάκο Μάριο
mritacco@criba.edu.ar
Universidad Nacional del Sur, Bahía Blanca
Αργεντινή

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι. Σας ευχαριστώ πολύ για την ευκαιρία που μου δίνετε σήμερα να συμμετέχω σ' αυτή τη συνάντηση και επιτρέψτε μου να συγχαρώ το Ίδρυμα «Μαρία Τσάκος», το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού Λατινικής Αμερικής και το Γραφείο Συντονιστού Εκπαίδευσης Λατινικής Αμερικής και τους συνεργάτες τους γι' αυτήν την πρωτοβουλία.

Το θέμα που θα με απασχολήσει είναι η χρήση της ετυμολογίας και η ένταξη της ελληνικής ιστορίας και των ελληνικών παραδόσεων στη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στο Λεκτοράτο Νεοελληνικής Γλώσσας του πανεπιστημίου Universidad Nacional del Sur, στην πόλη Μπαΐα Μπλάνκα της Αργεντινής. Το Λεκτοράτο, η πρώτη έδρα Νεοελληνικών Σπουδών σε κρατικό πανεπιστήμιο της Αργεντινής, ιδρύθηκε το 2003 και λειτουργεί μέχρι σήμερα χάρη στη γενναιόδωρη χρηματοδότηση του Κοινωφελούς Ιδρύματος Αλέξανδρος Ωνάσης. Η διδασκαλία των Νέων Ελληνικών καλύπτει τέσσερα εξάμηνα με τέσσερις ώρες την εβδομάδα και το πρόγραμμα σπουδών είναι ανοιχτό πέρα από το φοιτητικό κοινό σε ένα ευρύτερο κοινό. Φοιτητές και καθηγητές προερχόμενοι από όλες τις σχολές του πανεπιστημίου, μαζί με χημικούς, μηχανικούς, γιατρούς, δικηγόρους, στρατιωτικούς και μέλη της τοπικής ελληνικής κοινότητας παρακολουθούν τα μαθήματα που προβλέπουν την εκμάθηση και πρακτική της γλώσσας. Ο γενικός στόχος του προγράμματος είναι να συμβάλλει, όχι μόνο στη γλωσσική, αλλά και στην πολιτισμική μόρφωση των μαθητών. Κατά συνέπεια, δεν αρκεί μόνο να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες, αλλά θα αυξήσουν τις γνώσεις τους για το πλούτος της ελληνικής κληρονομιάς, θα εξοικειωθούν με την ιστορία, τις παραδόσεις και τα έθιμα του ελληνικού λαού. Είναι γνωστό ότι η χρήση της ελληνικής γλώσσας στην Αργεντινή σπάνια έχει ξεπεράσει τα όρια που θέτουν το κοινοτικό περιβάλλον και η επαγγελματική χρήση της στις λιμενικές δραστηριότητες. Αφετέρου, τα Νέα Ελληνικά δεν είχαν προς το παρόν ένταξη στα πανεπιστημιακά προγράμματα, γεγονός που οφείλεται κυρίως στην έλλειψη ενδιαφέροντος των κλασικών φιλολόγων στη συνέχεια της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας στο Βυζάντιο και τη Νεώτερη Ελλάδα. Ως συνέπεια, ο εκπαιδευτικός που αναλαμβάνει τη διδασκαλία στο τμήμα αρχαίων της Νεοελληνικής, σύντομα διαπιστώνει αφενός η ισχυρή έλξη που ασκεί η πολιτιστική κληρονομιά της Αρχαίας Ελλάδας και αφετέρου η έλλειψη γνώσεων για την ιστορία και τον πολιτισμό της σύγχρονης Ελλάδας. Διαπιστώνεται, δυστυχώς, ότι γενικά οι κλασικές σπουδές, οι οποίες έχουν μεγάλη ανάπτυξη στην Αργεντινή, από αδιαφορία ή ανικανία, δεν δίνουν σημασία κατά την περίοδο εκμάθησης της Αρχαίας στη διαχρονική ενότητα και την ταυτότητα του Αρχαίου και του Νέου Ελληνισμού. Για αυτόν τον λόγο, έχει τεθεί ως κύριο στόχο του Λεκτοράτου τη μετάδοση στους φοιτητές της έννοιας της ιστορικής συνέχειας του ελληνικού λαού, μιας γλώσσας με διάφορα στάδια εξέλιξης, δηλαδή της συνοχής ενός πολιτισμού. Συνεπώς, από την αρχή του κύκλου μαθημάτων στρέφομαι στην ετυμολογία ως απαραίτητο διδακτικό εργαλείο καθώς και σε ορισμένες σύντομες ιστορικές πληροφορίες που μπορούν να είναι χρήσιμες για τη διδακτική εργασία στην τάξη και παράλληλα να θεμελιώσουν μια βαθύτερη γνώση της Ιστορίας της Ελλάδας.

Ο διαπρεπής ελληνιστής Ρόμπερτ Μπράουνιγκ διατύπωσε την προσωπική του άποψη για την ιστορική συνέχεια των Ελληνικών στο βιβλίο του «Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα»: «Αν κανείς θέλει να μάθει ελληνικά, δεν έχει καμιά σημασία αν αρχίσει με τον Όμηρο, τον Πλάτωνα, την Καινή Διαθήκη, με τον Διγενή Ακρίτα ή τον Νίκο Καζαντζάκη. Τα ελληνικά είναι μια γλώσσα και όχι μια σειρά από ξεχωριστές γλώσσες».

Ακολουθώντας το πνεύμα της άποψης αυτής, το περιεχόμενο του υλικού που χρησιμοποιούμε καθημερινά για την πρώτη ανάγνωση και γραφή των Νέων Ελληνικών δεν είναι πολιτισμικά ουδέτερο. Συναφώς, στις τάξεις των αρχαρίων, κατά την περίοδο μάθησης της αναγνωστικής δεξιότητας, δίνεται έμφαση στην ερμηνεία και την ετυμολογία των λέξεων, τονίζοντας τον νοηματικό χαρακτήρα της ελληνικής, ώστε να διευκολύνεται και να είναι πιο ευχάριστη η προσπάθεια ανάγνωσης, που αναγκαία καταβάλλεται κατά τις πρώτες εβδομάδες εκμάθησης. Στα πρώτα μαθήματα εξηγείται η αρχική σημασία των λέξεων που παραπέμπουν στην Αρχαιότητα (βιβλίο, θέατρο, τράπεζα, άνθρωπος) ή που φανερώνουν τις αλλαγές που υπέστη η ελληνική γλώσσα στη διαχρονική εξέλιξη της: νερό/ύδωρ, ψωμί/άρτος (αρτοποιείο), ψάρι/ιχθύς(ιχθυοπωλείο), κόκκινος/ερυθρός, αγνός/άγιος). Έτσι, σε ένα μάθημα που συνδιάζει γλώσσα και ιστορία επιχειρείται με πολύ θετικά αποτελέσματα η αντίληψη και η κατανόηση της ιστορικής συνέχειας της Ελληνικής. Επίσης, κατά την αρχική περίοδο εκμάθησης είναι σημαντική και ουσιώδης ως πρακτική η αναγνώριση από τον μαθητή μερικών ελληνικών λέξεων που χρησιμοποιεί διαρκώς σε καθημερινές καταστάσεις. Ειδικά πλούσια αποτελεί προς αυτόν τον σκοπό η ομάδα των ουδετέρων ουσιαστικών που πέρασαν στην ισπανική γλώσσα (άρωμα, δράμα, πρόβλημα, αίνιγμα), λέξεις που μαρτυρούν την ύπαρξη της ελληνικής στην καθημερινή μας ζωή. Ταυτόχρονα, στο αρχικό αυτό στάδιο δίνετε προσοχή στην αποκωδικοποίηση λέξεων δομής (προθέσεις, σύνδεσμοι: περι-μένω, επι-στροφή, κατα-στροφή, έξ-οδος) που θα διευκολύνουν στο μέλλον την κατανόηση γλωσσικών μοντέλων. Συνεπώς, με την εξήγηση της ετυμολογίας επιχειρείται συγκεκριμένα η παρουσίαση της γλώσσας στη διαχρονική του μορφή, αντικαθρεφτίζοντας όχι μόνο την ιστορική της εξέλιξη αλλά και την ιστορική πορεία του Ελληνικού λαού. Οι αλλαγές που υπέστησαν από την Αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας οι ελληνικές λέξεις, στη μορφολογία τους ή στην έννοια τους, παρουσιάζονται ως ανεκτίμητα τεκμήρια της ιστορίας του Ελληνισμού.

Εν συνεχεία, στην ενδιάμεση φάση της εκμάθησης, η ετυμολογική ερμηνεία εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο, με βοηθητικά εργαλεία τη σύγκριση και την αντίθεση, παρέχοντας στον μαθητή την ικανότητα συσχέτισης και κατανόηση καινούριων λέξεων και εννοιών, πάλι με την αναγνώριση των αρχικών μορίων ως συστατικά στοιχεία των λέξεων (ανά-, δια-, δυς-, περί, συν, υπό).

Συνήθως, κατά την προετοιμασία των μαθημάτων, ο εκπαιδευτικός πρέπει να επιλύσει ορισμένα προβλήματα που σχετίζονται άμεσα με το λεξιλόγιο που στοχεύει η διδασκαλία. Καθώς το πρόγραμμα ελληνικής γλώσσας στο πανεπιστήμιο Universidad Nacional del Sur απευθύνεται σε φοιτητές προερχόμενους απ'όλες τις σχολές του πανεπιστημίου, πρέπει το λεξιλόγιο των τάξεων των προχωρημένων να είναι αντανάκλαση ποικίλων γλωσσικών περιοχών, της επιστήμης και της τέχνης, ενώ παράλληλα ενσωματώνεται στην ύλη ένα ειδικό λεξιλόγιο που αφορά την ιστορία και τις παραδόσεις του Ελληνικού λαού.

Αυτό το ειδικό λεξιλόγιο εισάγεται στην τάξη κατά την διάρκεια της προβολής διαφανειών. Με αυτόν τον τρόπο, η διδασκαλία του συντακτικού και της γραμματικής

στις τάξεις αρχαρίων και προχωρημένων συνοδεύεται καθημερινά από την προβολή μερικών διαφανειών που έχουν έναν έντονο προσανατολισμό προς την παράδοση.

Ο βασικός κοινωνικοπολιτισμικός στόχος αυτού του συμπληρωματικού διδακτικού υλικού είναι μια πρώτη γνωριμία με τον τρόπο ζωής των Ελλήνων και κυρίως η γνώση βασικών στοιχείων της ελληνορθόδοξης παράδοσης. Σλαΐδες που δείχνουν την παραδοσιακή κυκλαδίτικη αρχιτεκτονική και το εσωτερικό των εκκλησιών: ο σταυρόσχημος ναός, ο παπάς και ο καλόγερος, το μοναστήρι και το παρεκκλήσι, το εικονοστάσιο και το ιερό βήμα, η βάφτιση, ο γάμος, το Ελληνικό Πάσχα, η εορτή των Φώτων διαδέχονται σταδιακά στην οθόνη και προσφέρουν στον μαθητή μια πρώτη ματιά στο θρησκευτικό βίο των Ελλήνων και το τεράστιο πολιτιστικό πλούτος των βυζαντινών παραδόσεων.

Οι εικόνες που δείχνουν την αρχιτεκτονική των Κυκλάδων και της Κρήτης, δίνουν παράλληλα αφορμή στην αξιολόγηση της Βενετοκρατίας ως ιστορική περίοδο και την πολιτιστική της συμβολή στην γέννηση της νεοελληνικής λογοτεχνίας. (Ο Ερωτόκριτος, η Ερωφίλη)

Επίσης, με την προβολή επιλεγμένων σλαΐδς εισάγονται στο μάθημα ορισμένα θέματα ελληνικής λαογραφίας που παραπέμπουν στην επιβίωση της Αρχαιότητας στη λαϊκή λατρεία και τις λαϊκές παραδόσεις των Ελλήνων, τα οποία προσελκύουν το μεγάλο ενδιαφέρον όλων των μαθητών. Το μοιρολόι ως συνέχεια του θρήνου στη Μάνη και την Κρήτη, οι Απόκριες της Σκύρου ως επιβίωση διονυσιακών στοιχείων, το πανηγύρι του Αϊ Γιαννη ως κατάλοιπο προϊστορικών τελετουργιών στην περιοχή του Ολύμπου της Καρπάθου, η θυσία τάυρου στην Αγία Παρασκευή της Λέσβου, και τα Αναστενάρια στη Θράκη και τη Μακεδονία, με τις ρίζες σε αρχαίο οργιαστικό έθιμο που είναι κατάλοιπο διονυσιακής λατρείας, είναι μερικά από τα θέματα λαογραφίας που επιλέγονται ως τεκμήρια της ιστορικής συνέχειας του ελληνικού λαού.

Στις τάξεις των προχωρημένων το πρόγραμμα περιλαμβάνει σύντομα κείμενα και βιντεοταινίες των οποίων οι θεματικές επιλογές έγιναν με βάση τη σύγχρονη ελληνική ιστορία. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην ιστορία του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, τη μικρασιατική καταστροφή και τις επιπτώσεις της που παραπέμπουν στην γέννηση του ρεμπέτικου και την ελληνική μετανάστευση κατά τον εικοστό αιώνα, θέμα που σχετίζεται άμεσα με την ελληνική παρουσία στην Αργεντινή, και ειδικά με την ιστορία της τοπικής ελληνικής κοινότητας. Η συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων, στην τάξη επιτρέπει την εμβάθυνση στα ιστορικά θέματα και τα κίνητρα που διαμόρφωσαν τη δράση των ιστορικών προσώπων, πχ. Ελευθερίου Βενιζέλου.

Οι αλλαγές που υπέστη η ελληνική γλώσσα μετά την κατάκτηση της Ασίας από τον Αλέξανδρο, ως γλώσσα επικοινωνίας και πολιτισμού στη λεκάνη της Μεσογείου, την Ασία και την Αφρική κατά την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο, παραπέμπουν άμεσα στο θέμα της ελληνικότητας της Μακεδονίας, από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Συνοψίζοντας, η εκμάθηση των Νέων Ελληνικών στο πανεπιστήμιο Universidad Nacional del Sur προϋποθέτει και έχει βασικό κατευθυντήριο στόχο την αναγνώριση από μέρους των μαθητών του οικουμενικού χαρακτήρα και της ιστορικής εξέλιξης μιας γλώσσας, ενός πολιτισμού που με την ανθρωπιστική του παράδοση αποτελεί θεμέλιο του δυτικού πολιτισμού και των πολιτιστικών του παραδόσεων. Η συχνή χρήση της ετυμολογίας, της ιστορίας και των παραδόσεων είναι αναγκαστικά πολύτιμα και απαραίτητα εργαλεία στην τάξη, τα οποία αναμφίβολα επιβεβαιώνουν τον οικουμενικό χαρακτήρα της Ελληνικής και τον σπουδαίο ρόλο που καλείται να παίζει ως Γλώσσα Πολιτισμού. Σας ευχαριστώ.